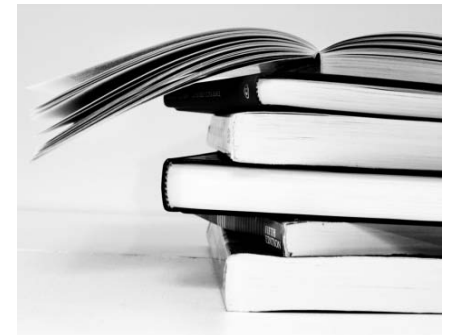

Vägledning i
informationsökning

Högskolan
Dalarnas
Bibliotek

Innehåll

Inledning.....	3
Informationsbehov.....	4
Källor & sökverktyg.....	5
Sökord.....	13
Söktekniker.....	16
Källkritik.....	23
Sökprocess.....	27
Test.....	28
Kontaktinformation.....	29

Inledning

Välkommen till denna vägledning i informationssökning. Högskolestudier innebär att man som student bland annat kan söka och värdera information på vetenskaplig nivå. Syftet med detta material är att ge tips på hur du kan gå till väga för att

- identifiera ditt informationsbehov
- hitta relevanta informationskällor
- välja lämpliga sökord
- söka information med hjälp av olika söktekniker
- kritiskt granska information

Vägledningen avslutas med ett självriktande test där du kan testa dina kunskaper i informationssökning.

Informationsbehov

Ditt arbete underlättas om du identifierar ditt informationsbehov innan du börjar söka efter information. Här är några frågor att fundera över:

- Vad vill du hitta information om? Vad är din frågeställning?
- Vilken typ av information behöver du? (t.ex. vetenskaplig information, nyheter, statistik, fakta)
- Vilket/vilka språk skall det vara skrivet på?
- Hur aktuellt material behöver du?
- När behöver du materialet?

Källor & sökverktyg

När du har definierat ditt informationsbehov är nästa fråga vilken typ av källor som kan innehålla den information du behöver. Några vanliga **Informationskällor** är t.ex. webbsidor, artiklar samt olika slags böcker (avhandlingar, uppslagsverk, ordböcker etc.). Artiklar kan vara publicerade i bl.a. vetenskapliga tidskrifter, yrkestidskrifter, populärtidskrifter och dagstidningar.

För att söka efter artiklar, böcker och annat material finns olika typer av **sökverktyg**:

- **Bibliotekskataloger** kan användas för att söka i bibliotekssamlingar. Förutom böcker, tidskrifter och dagstidningar kan man ofta finna andra typer av media som t.ex. CD-skivor och DVD. Det finns också kataloger i vilka man kan söka i flera biblioteks bestånd samtidigt.

- **Referens- och fulltextdatabaser** kan användas för att söka efter t.ex. artiklar, böcker och rapporter. De kan vara ämnesspecifika eller spänna över flera ämnesområden. Fulltextdatabaser innehåller hela texter, medan referensdatabaser bara innehåller referenser till dokument. En del databaser är en blandning mellan referens- och fulltextdatabas, vilket innebär att de har länkar till vissa dokument i fulltext men inte till alla.
- **Faktadatabaser** innehåller fakta av olika slag, som t.ex. statistik eller fakta om länder. *Statistiska centralbyråns databas* och *Landguiden* är exempel på faktadatabaser.
- **Sökmotorer** kan användas för att söka efter information på Internet. Allt indexeras dock inte av sökmotorer och hittas därför inte i en vanlig sökning. För att komma åt innehållet i en databas kan det krävas att man först går till den webbplats där databasen finns och gör sökningen där. *Yahoo!*, *AltaVista* och *Google* är exempel på sökmotorer.

- **Ämneskataloger** består av länkar till webbsidor inom ett eller flera ämnen. Många gånger finns en förklarande beskrivning till varje länk. Ämneskataloger är bra att använda för att få en överblick över fritt tillgängliga resurser inom ett ämne. Du bör dock välja ämneskataloger där länkarna har valts ut och granskats av bibliotekarier eller ämnesexperter.

- **Arkiv** består av handlingar producerade av t.ex. en myndighet, förening, företag eller privatperson. Arkiv kan innehålla allt från domstolsprotokoll till brev. En del arkivsamlingar är sökbara på nätet, t.ex. i Riskarkivets söktjänst [SVAR](#).

Förutom de nämnda sökverktygen finns det andra sätt att hitta material. Du kan t.ex. kolla i källförteckningen i en publikation efter referenser till andra användbara källor. Handböcker som ger en översiktlig framställning av ett ämne kan även vara bra för att hitta lämpliga publikationer. Du kan också fråga lärare eller bekanta som är kunniga inom ämnet om förslag på material. Internetbokhandlar och förlagswebbplatser är också användbara för att söka efter källor.

Via högskolebibliotekets webbplats har du som student tillgång till en mängd olika informationsresurser. Vill du få tips på sökverktyg inom ditt ämne är [ämnesguiderna](#) en bra startpunkt. Här följer information om några resurser som är bra att känna till:

Resurser för att söka efter böcker

- [Högskolan Dalarnas bibliotekskatalog](#) [informationsfilm]

För information om hur man söker efter titlar samt reservera och låna om böcker, se informationsfilmen.

- [LIBRIS](#) [informationsfilm]

Nationell söktjänst med information om material på svenska universitets-, högskole- och forskningsbibliotek samt ett fåtal folkbibliotek.

- [Ebrary](#) [informationsfilm]

Databas bestående av e-böcker.

- [WorldCat](#)
Söktjänst med information om material på mer än 10.000 bibliotek i världen.
- [Google Scholar](#) [[informationsfilmer](#)]
Söktjänst för att söka efter vetenskapligt material på Internet.
- Du kan också klicka på länken [Databaser](#) på bibliotekets hemsida och söka efter böcker i olika databaser inom en ämneskategori.
- Äldre material som inte längre är upphovsrättsskyddat kan man ha tur att hitta i fulltext i t.ex. söktjänsterna [Google Books](#) eller [Internet Archive](#).
- Du kan även söka efter källor på webben med hjälp av t.ex. *Google* eller *AltaVista*.

Böcker som inte finns på Högskolan Dalarnas bibliotek kan i många fall lånas in från ett annat bibliotek genom ett så kallat fjärrlån. (För mer information, se [Fjärrlån](#).)

Resurser för att söka efter artiklar

Om du letar efter artiklar allmänt kan du klicka på länken [Databaser](#) på bibliotekets hemsida och söka efter artiklar i olika databaser inom en ämneskategori. Söker du däremot efter en specifik artikel och vet i vilken tidskrift den ingår är det lättast att klicka på länken [Tidskrifter](#) på bibliotekets webbplats och söka efter tidskriften bland tryckta och elektroniska tidskrifter.

Om du letar efter artiklar från svenska tidskrifter och dagstidningar kan du söka i databaserna [Artikelsök](#) och [Mediearkivet](#).

Den tidigare nämnda söktjänsten [Google Scholar](#) (se föregående sida) är också bra för att söka efter vetenskapliga artiklar. Söker du i *Google Scholar* via högskolebibliotekets webbplats får du länkar till artiklar i fulltext som finns tillgängliga i bibliotekets elektroniska tidskrifter.

I vissa databaser, som t.ex. [Web of Science](#) och [Scopus](#), kan man göra citerings-sökningar. Detta innebär att man bl.a. kan söka på en artikel och utifrån denna hitta äldre arbeten som artikeln citerar och nyare arbeten som citerar artikeln.

Du finner *Mediearkivet*, *Artikelsök*, *Web of Science* och *Scopus* via länken [Databaser](#) på bibliotekets hemsida.

Hittar du inte en specifik artikel i varken tryckt eller elektronisk form i bibliotekets tidskriftssamling kan du beställa en kopia av den. (För mer information, se [Fjärrlån.](#))

Resurser för att hitta studentuppsatser

I söktjänsten [Uppsök](#) kan du söka efter uppsatser i fulltext från svenska högskolor och universitet. En del uppsatser och forskningspublikationer från Högskolan Dalarna hittar du i databasen [DALEA](#).

Uppslagsverk och dylika resurser

I bibliotekskatalogen kan du hitta tryckta uppslagsverk och ordböcker. Du kan också finna elektroniska uppslagsverk och dylika resurser om du klickar på länken [Uppslagsverk](#) på bibliotekets webbplats. *Nationalencyklopedin* och *Encyclopaedia Britannica* är två användbara uppslagsverk som finns tillgängliga elektroniskt. Söker du information om länder är databaserna *The World Fact Book* och *Landguiden* praktiska. På [Statistiska centralbyråns webbplats](#) hittar du svensk statistik och länkar till databaser med internationell statistik.

För mer informationsresurser, se bibliotekets webbplats och [ämnesguiderna](#).

Sökord

Vilka ord du väljer att söka på när du letar efter material i en databas har stor betydelse för resultatet du får av din sökning. Utgå från din frågeställning och försök att hitta några nyckelord (ofta substantiv) som beskriver det du söker efter. Här är några saker att tänka på:

- Ta vara på synonymer och relaterade termer.
- Var uppmärksam på snävare respektive bredare begrepp. (T.ex. "skolor" är ett bredare begrepp än "högskolor", medan begreppet "musikhögskolor" är snävare än "högskolor").
- Välj ett eller flera lämpliga sökspråk. Observera att många internationella databaser använder engelska ämnesord för att beskriva dokumentens innehåll, medan svenska bibliotekskataloger främst använder svenska ämnesord.

SÖKORD

- Var uppmärksam på att amerikansk och brittisk engelska ibland har olika stavning för samma ord (t.ex. *organisation/organization*).
- Tänk på att olika varianter av ett ord kan förekomma (t.ex. Afrika, Afrikas, afrikansk) och att ord kan förekomma i singular eller plural.

Ta hjälp av t.ex. tesarusar och fackordböcker för att hitta lämpliga sökord. Ämnesordssystemet [Svenska ämnesord](#) (SAO) är också ett användbart hjälpmedel för att finna sökord. I *Svenska ämnesord* hittar du ämnesord som du kan använda för att söka i *LIBRIS* och flera andra svenska bibliotekskataloger.

Inom medicin används [MeSH](#) (Medical Subject Headings), vilket är en tesarus som innehåller engelska medicinska termer som bl.a. används i databaserna *Medline* och *PubMed*. I [Svenska MeSH](#) kan du söka efter medicinska ämnesord på både svenska och engelska.

Vissa databaser har en egen ämnesordlista bestående av ämnesord som databasen använder för att beskriva dokumentens innehåll. Genom att använda ord från databasens egen ämnesordlista är chansen därmed större att du får relevanta träffar. Ämnesordslistor finns ofta tillgängliga via databasen under namn som *thesaurus*, *subject headings* eller *subject terms*.

Secondary Schools

Broader Terms

Narrower Terms

Related Terms

- Schools
- High Schools+
- Junior High Schools
- Affiliated Schools (2004)
- Laboratory Schools
- Professional Development Schools
- Secondary Education+
- Secondary School Curriculum+
- Secondary School Students+
- Secondary School Teachers
- Vocational Schools+

Exempel på term i tesaurus från databasen ERIC

Söktekniker

För att hitta relevant information när du söker i bibliotekskataloger och andra typer av databaser underlättar det många gånger om du använder dig av söktekniker. Här följer information om några metoder. Eftersom inte alla databaser använder samma tekniker bör man dock läsa i hjälptexterna i respektive databas för att se vilka som gäller.

Kombinationssökning

I många databaser kan man använda så kallade booleska sökoperatörer för att kombinera olika sökord. De vanligaste operatörerna är AND, OR och NOT.

Operatörn AND

Den booleska operatörn AND används för att söka på en kombination av två eller fler ord som man vill ska finnas med i träffarna. Genom att kombinera sökord med AND blir sökning således mer specifik.

Exempel:

Sökningen *religion AND Japan* ger träffar som innehåller både ordet "religion" och ordet "Japan".

religion AND japan

Search

I många databaser finns kommandot AND automatiskt inlagt, vilket innebär att man inte behöver skriva AND mellan orden i sökrutan.

Operatör OR

Den booleska operatör OR används för att tala om att minst ett av orden måste finnas med i träffarna. Operatör OR är praktisk för att söka på en kombination av synonymer eller relaterade termer. Den är också användbar att kombinera sökord med samma betydelse på olika språk (t.ex. *marknadsföring OR marketing*). Genom att kombinera sökorden med OR blir sökningen sålunda bredare.

Exempel:

Sökningen *EU OR European Union* ger träffar som innehåller antingen termen "EU" eller "European Union" eller båda termerna.

Operatörn NOT

Den booleska operatörn NOT används för att utesluta ord som du inte vill ska finnas med i träffarna. Operatörn NOT begränsar alltså sökningen.

Exempel:

Sökningen *religion NOT islam* ger träffar som innehåller ordet "religion" men inte ordet "islam".

religion NOT islam

Search

Använd kommandot NOT med försiktighet då det finns risk att man utesluter relevant material.

Parentessökning

Med parentessökning kan du kombinera booleska operatorer i en sökning genom att sätta sökorden i parentes.

Exempel:

Sökningen *(barn OR ungdomar) AND (media OR massmedia)* ger träffar som innehåller ordet "barn" eller "ungdomar" eller båda termerna OCH ordet "media" eller "massmedia" eller båda termerna.

(barn OR ungdomar) AND (media OR massmedia)

Search

Trunkering och maskering

Två andra söktekniker som ibland kan användas är **trunkering** och **maskering**. När man vill söka på flera varianter av ett ord är dessa användbara. Trunkering används för att hitta ord med varierande ändelser, medan maskering används för att söka på olika varianter inuti ett ord. Vanligtvis används en asterisk (*) som trunkerings- eller maskeringstecken, men andra tecken kan också förekomma (Läs hjälptexterna i respektive databas för att se vad som gäller).

Exempel på trunkering:

Sökningen **child*** ger träffar som innehåller ord som börjar med dessa fem bokstäver. En sådan sökning kan alltså ge träff på "child", "children", "childhood" etc.

Exempel på maskering:

Sökningen **wom*n** kan ge träff på "woman" och "women".

Frassökning

I vissa situationer kan det vara praktiskt att söka på två eller flera ord med en bestämd ordföljd. Om du vill söka på en fras sätter du orden inom citationstecken (t.ex. "American Civil War").

Exempel:

Sökningen "*climate change*" ger träffar som innehåller precis det begreppet.

"climate change"

Search

Källkritik

När du har hittat information som är passande för ditt informationsbehov är nästa steg att kritiskt granska materialet. Huvudregeln är att betrakta all information med ett kritiskt omdöme och att använda sunt förnuft vid bedömningen. Detta gäller speciellt material som du hittar på Internet. Experter kontrollerar vetenskapliga artiklar innan de publiceras. På webben däremot är många texter inte granskade. Vem som helst kan lägga ut en text på Internet i vilket syfte som helst, vilket innebär att kvalitén är mycket skiftande.

Här följer några saker som är bra att tänka på inom källkritik:

Vilket syfte har källan?

Är syftet att presenteras fakta, åsikter, underhålla eller sälja en produkt? Stöder sig författaren sina argument på forskning? Är materialet faktagranskat?

Vem står bakom källan?

Är upphovsmannen någon som har akademisk legitimitet och som kan ämnet? Vad har författaren mer skrivit? Är personen är förknippad med en akademisk institution eller organisation? Du kan t.ex. använda *LIBRIS* och *Google Scholar* för att söka efter information om författaren. Om personen är förknippad med en akademisk institution kan du försöka hitta information på institutionens webbplats.

Ta också reda på vem som har gett ut publikationen. Om det är ett förlag, vad för sorts material publicerar förlaget i övrigt?

Vilka källor används?

Finns det en hänvisning till andra källor i form av referenser eller en källförteckning? Om författaren använder sig av källmaterial är det viktigt att personen redovisar detta så att läsaren kan gå till källan för att kontrollera att den är trovärdiga och att informationen är korrekt citerad. Varifrån författaren väljer att hämta denna kunskap säger också något om vilka val personen gör.

Är innehållet tendentiöst?

En källa är tendentiös om t.ex. författaren ljugar för att främja sina syften. En källa är också tendentiös om författaren överdriver i en riktning och tonar ner i en annan eller utelämnar information som inte stöder dennes intressen. Till exempel det är troligt att ett oljebolag skulle ge tendentiös information om växthuseffekten. Den som har eget intresse i den sak som det gäller måste alltid misstänkas för att vara tendentiös.

Hur aktuell är informationen?

Hur nära källan befinner sig i tid till den förmedlade berättelsen kan ha betydelse då minnesluckor kan uppstå om man berättar om en händelse allt för långt efter det att händelsen ägt rum. Man bör också fundera över om materialet måste innehålla de absolut senaste forskningsrönen eller om det räcker med något som är äldre. Inom till exempel naturvetenskap, medicin och ekonomi är det ofta viktigt att uppgifterna är aktuella.

Vad har andra källor att säga om samma ämne?

Genom att ställa källan mot andra källor kan man avgöra om det finns uppgifter som strider mot varandra och fråga sig hur detta kommer sig.

Här är länkar till två informationsfilmer som är bra att ta del av om man ska granska tidskriftsartiklar och information i uppslagsverk:

[Kan du lita på uppslagsverk?](#) (Film producerad av Nätverket Sökguiden)
Filmen diskuterar källkritik i förhållande till *Wikipedia* och *Nationalencyklopedin*.

[Vetenskapliga artiklar.](#) (Film producerad av Stockholms Universitetsbibliotek)
Filmen förklarar vad en vetenskaplig artikel är.

Sökprocess

Innan du börjar söka efter information är det bra ha tänkt igenom hur du ska gå tillväga. Här är ett exempel på hur sökprocessen kan se ut. Observera emellertid att informations-sökning ofta är en process där man är tvungen att backa ett eller flera steg för att revidera och pröva igen.

T e s t

Testa dina kunskaper i informationssökning –
klicka på

[Test i informationssökning](#)

Kontaktinformation

Du är välkommen att kontakta högskolans bibliotek om du behöver hjälp med informationsökning.

Tel. 023-77 81 80 (Falun)

Tel. 023-77 81 90 (Borlänge)

E-post: bibinfo@du.se

Har du ämnesspecifika frågor kan du kontakta en ämnesbibliotekarie. Kontaktuppgifter till dessa bibliotekarie finns i respektive [ämnesguide](#).

Du kan också boka en bibliotekarie via bibliotekets hemsida.